

VEDERI ALE ORAȘELOR DIN ȚĂRILE ROMÂNE ÎN COLECȚIILE MUZEULUI NAȚIONAL AL UNIRII ALBA IULIA (SECOLELE XVII-XIX)*

Florin BOGDAN*, Anda-Lucia SPÂNU**

Keywords: engraving, old book, Alba Iulia, Oradea, Cluj, Timișoara.

Tiparul cu litere mobile a permis multiplicarea la scară largă a cărților cu numeroase subiecte. Cum era de așteptat, cea mai mare parte a tipăriturilor avea un caracter religios, însă interesul unor cititori și cererea din piața cărții a dus la apariția unor noi și diverse genuri, multe dintre acestea ilustrate. Este și cazul lucrărilor în care apăreau istorii, descrieri și reprezentări ale unor spații geografice întinse sau restrânse, printre acestea remarcându-se acelea care tratează orașe. În timp, astfel de tipărituri au căpătat o valoare artistică, patrimonială și financiară deosebită; ele se păstrează în colecții particulare sau publice – cele mai bogate fiind deținute de biblioteci și muzee – din toată lumea.

Muzeul Național al Unirii Alba Iulia deține câteva astfel de piese; foarte important de menționat este și faptul că, exceptând două reprezentări (imaginea mănăstirii de la Blaj și o gravură a cetății de la Alba Iulia), colecția este de dată recentă, fiind urmarea politicii de achiziții a Muzeului în perioada 2017-2020. Toate aceste piese, din colecția albaiuliană, au făcut parte din expoziția temporară *Oameni și locuri. Țările române în ilustrația de carte veche (secolele XVI-XIX)*¹, organizată în perioada noiembrie 2020-martie 2021, la sediul instituției.

Colecția este compusă atât din imagini tipărite în diferite cărți, ajunse în colecția Muzeului din Alba Iulia sub forma unor foi volante, fie din volume propriu-zise, pe paginile cărora se regăsesc vederi ale orașelor din actualul spațiu românesc; un caz aparte este cel al unui negativ (matriță) pentru gravură, reprezentând cetatea de la Alba Iulia, piesă cunoscută în literatura de specialitate².

Din punct de vedere cronologic, majoritatea reprezentărilor sunt databile în secolul al XVII-lea, una este din secolul al XVIII-lea și una aparține primei jumătăți a secolului al XIX-lea; imaginile au fost tipărite atât în centre tipografice europene (Nürnberg, Bologna, Napoli,

* Varianta în limba engleză a prezentului material a fost publicată sub titlul "Views of the Cities from the Romanian Principalities in the Collections of the National Museum of Unification Alba Iulia (XVIIth-XIXth centuries)" în „Apulum”, Series Historia & Patrimonium, Supplementum, LVIII, 2021.

* Muzeul Național al Unirii Alba Iulia, bogdan_florin_reghin@yahoo.com.

** Academia Română, Institutul de Cercetări Socio-Umane Sibiu, andaluciaspanu@yahoo.com.

¹ Anda-Lucia Spânu, Florin Bogdan, Alexandru Știrban, *Oameni și locuri. Țările române în ilustrația de carte veche (secolele XV-XIX) / People and places. Romanian Principalities in old book illustration (XVth-XIXth centuries)*, Alba Iulia-Cluj-Napoca, Ed. Muzeului Național al Unirii-Ed. Mega, 2020, 131 p.

² Gheorghe Fleșer, Mircea Sabău Tătar, *Planuri și gravuri despre edificarea unui nou oraș la Alba Iulia în secolul al XVIII-lea. Evoluția sa urbanistică și arhitecturală*, în „Apulum”, XXXI, 1994, p. 271-281.

Augsburg), dar și în spațiul românesc (Blaj și Alba Iulia).

Cele mai vechi reprezentări provin dintr-o carte tipărită în mai multe ediții în anii 1603 și 1604, la Nürnberg: Hieronymus Ortelius³, *Chronologia oder historische Beschreibung aller Kriegsempörungen unnd Belagerungen der Statt und Vestungen auch Scharmüsseln und Schlachten so in Ober und Unter Ungarn auch Sibenbürgen mit dem Türcken von Ao. 1395 biß auff gegenwertige Zeit denckwürtig geschehen [...]* Nürnberg. Bey Johann Sibmacher etc. MDCIII [1603] [-1604]. Lucrarea⁴, de format în 4° (19,5 x 14 cm), păstrează [4] f. + p. 1-64, 67-70, 73-581 + [35] p. + [6] f. + 28 planșe și 26 portrete. Legătura volumului este realizată din tăblii de lemn îmbrăcate în piele; copertile sunt decorate prin intermediul unor chenare din linii, completate de ornamente florale și vegetale; se păstrează cele două încuietori originale. Starea de conservare a volumului este bună, sunt vizibile urme de uzură, urme minore ale unui atac xilofag, îmbrunire a suportului papetar.

Fig. 1. Hieronymus Ortelius, *Chronologia oder historische Beschreibung...*, Nürnberg, 1603-1604, bătălia de la Târgoviște.⁵

Printre imaginile ce îmbogățesc textul lucrării tipărite și ilustrate de Johann Sibmacher se regăsesc portrete ale unor personaje din istoria țărilor române: Sigismund Báthory, Andrei Báthory, Giorgio Basta și Mihai Viteazul, dar și scene de bătălie care au avut loc la Târgoviște (octombrie 1595), Timișoara (iunie 1596) și Oradea (1598)⁶. Interesant este faptul că ilustrațiile amintite au fost utilizate, ulterior, în lucrări cu subiect asemănător⁷.

³ Ortel, Oertl, Örtzl sau Ortelius Hieronymus (1543–1614) a fost un cronicar, istoric și notar german (a lucrat ca procuror și notar la curtea imperială), protestant născut la Augsburg, motiv pentru care, odată cu venirea Habsburgilor catolici, a fost condamnat și exilat; s-a stabilit la Nürnberg, unde a și murit.

⁴ Biblioteca Muzeului Național al Unirii Alba Iulia, Colecții Speciale, inv. 4018.

⁵ Ioan C. Băcilă, *Stampe privitoare la istoria românilor*, în „Anuarul Institutului de Istorie Națională”, V, 1928-1930, Cluj, 1930, p. 184.

⁶ Anda-Lucia Spănu, *Imagini ale orașelor actualei Românie în vechi cărți europene aflate în Biblioteca Brukenthal*, în „Transilvania”, 12, 2010, p. 84; Anda-Lucia Spănu, *Imagini istorice ale orașelor actualei Românie în tipografia europeană (secolele XVI-XVIII)*, în „Transilvania”, 4-5, 2016, p. 100; Anda-Lucia Spănu, Florin Bogdan, Alexandru Știrban, *op. cit.*, p. 9.

⁷ *Ibidem*.

Fig. 2. Hieronymus Ortelius, *Chronologia oder historische Beschreibung*, Nürnberg, 1603-1604, bătălia de la Timișoara.⁸

O altă lucrare interesantă, în care apar gravuri ce prezintă orașe din spațiul românesc, este cea a lui Sigismund von Birken⁹, *L'Origine del Danubio*, editată de Gioseffo Longhi, la Nürnberg și Bologna, în anul 1684, și care a avut șapte ediții. Este traducerea în italiană a lucrării apărute inițial în limba germană¹⁰: prima ediție a fost tipărită cu doar un an înainte, la Nürnberg, a avut tot șapte ediții și conține 31 de gravuri, reprezentând vedute ale unor orașe, realizate de gravorul Jacob von Sandrart¹¹.

În colecția Muzeului Național al Unirii Alba Iulia se păstrează un exemplar al lucrării¹², de format în 12°, fără legătură, cu [6] f. + 2 hărți + 286 p. + [1] p. + 31 de gravuri, reprezentând vedute ale unor orașe, inserate în text, alături de descrierile istorice ale acestora. Textul lucrării este tipărit cu negru, cu 28 de rânduri pe o pagină; din categoria ornamentelor tipografice amintim inițiale, vignete, frontispicii și un mare număr de gravuri.

Studiile asupra problemei atestă prezența în volum a gravurilor ce reprezintă Alba Iulia (după p. 102)¹³ și Oradea (după p. 98)¹⁴. O altă gravură, care apare în text, după p. 105, este cea în care este reprezentată Timișoara.

⁸ Ioan C. Băcilă, *op. cit.*, p. 187.

⁹ Sigismund sau Sigmund von Birken (1626–1681) a studiat dreptul și teologia, și a profesat ca pedagog; a fost un scriitor baroc, înobilat de către împăratul Ferdinand al III-lea pentru darurile sale poetice.

¹⁰ Sigmund von Birken, *Der Donau-Strand. Mit Allen seinen Ein- und Zuflüssen, angelegenen Königreichen, Provinzen, Herrschafften und Städten ... Mit einer kurzen Continuation der merkwürdigsten Türkischen Kriegs-Handlungen in Candien, Polen und Hungarn, wie auch die Beläger und Entsetzung der Kays. Residentz-Stadt Wien ...* Figuren der vornehmsten Städte? und Vestungen an der Donau in Kupfer hervor gegeben und verlegt von Jacob Sandrart, Kupferstecher und Kunsthändler in Nürnberg. Im Jahr Christi 1684.

¹¹ Jacob von Sandrart (1630–1708) a fost un gravor german, născut la Frankfurt pe Main. Educat de la vârsta de zece ani de unchiul său, Joachim von Sandrart din Amsterdam; s-a stabilit la Nürnberg, în 1656, și a rămas acolo pentru tot restul vieții. Sandrart a fost un artist foarte prolific, a fost cunoscut ca portretist al unor proeminenți cetățeni contemporani din Nürnberg, ca gravor de hărți și ca ilustrator al operelor literare ale scriitorilor din Nürnberg, în special Sigmund von Birken.

¹² Biblioteca Muzeului Național al Unirii Alba Iulia, Colecții Speciale, inv. 11.

¹³ Ioan C. Băcilă, *op. cit.*, p. 191.

¹⁴ Anda-Lucia Spănu, *Imagini istorice ale orașelor...*, *op. cit.*, p. 101.

În cazul acestei lucrări, foarte interesante ni se par și textele care însoțesc imaginile. În cazul gravurii denumită *Varadino*, în care este redată Oradea, găsim, între paginile 98 și 100, un text descriptiv, ce amintește numele localității în limba germană (spațiul din care era autorul cărții) și faptul că orașul era așezat pe malurile Crișului. În continuare, sunt redată câteva date despre situația confesională a Oradei: prezența calvinilor în oraș, precum și faptul că, în biserica din cetate, au fost înmormântați doi regi ai Ungariei: Ladislau și Sigismund; de asemenea, se menționează că orașul este foarte mare. Alte date oferite se raportează la asediul din anul 1598 și rezistența cetății, sub comanda lui Melchior von Rodern și a lui György Kiraly [?]. Un alt eveniment căruia i s-a acordat atenție a fost asediul din 1660, condus de Ali Pașa, în urma căruia cetatea a fost ocupată de turci, autorul considerând-o cheia Transilvaniei și a Ungariei.

¹⁵ Ioan C. Băcilă, *op. cit.*, p. 186.

La pagina 102, avem un text dedicat Albei Iulia: este amintit numele oraşului în limba germană şi maghiară, precum şi denumirea latină; se sugerează că numele oraşului ar fi fost acordat după mama împăratului Marcus Aurelius, Iulia Augusta. De asemenea, este amintită bătălia lui Iancu de Hunedoara de la Sibiu, în 1442, şi efectivele implicate în bătălie: 15.000 de soldaţi ai lui Iancu de Hunedoara şi 80.000 de soldaţi în trupele lui Meşid, beiful Vidinului, din care aproape jumătate au fost omorâţi¹⁶. Imaginea de ansamblu asupra fortificaţiei¹⁷ şi a aşezării este însoţită de o legendă în partea inferioară: 1. Città, 2. Città Interiore, 3. Borgo, 4. Keresf, 5. Il Lago Zarghat.

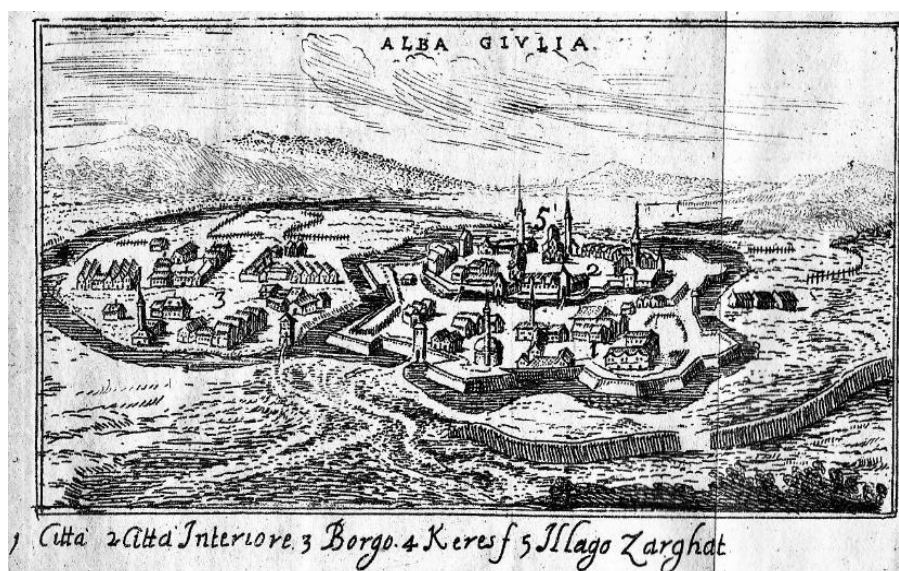

Fig. 5. Sigismund von Birken, *L'Origine del Danubio*, Nürnberg & Bologna, 1684, Alba Iulia.

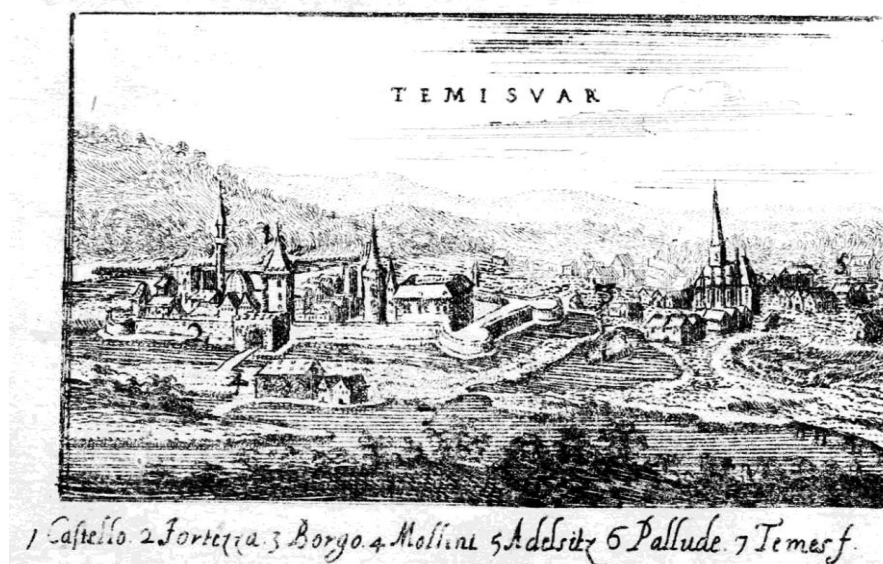

Fig. 6. Sigismund von Birken, *L'Origine del Danubio*, Nürnberg & Bologna, 1684, Timișoara.

¹⁶ Florin Bogdan, *L'Origine del Danubio* (Nürnberg-Bologna, 1684), în Tudor Roşu (coord.), *Muzeul Naţional al Unirii. 130 de ani în 130 de piese*, Alba Iulia, Ed. Altip, 2018, p. 151.

¹⁷ Gheroghe Fleşer, *Cetatea Alba Iulia. Edificii istorice şi amenajări urbanistice. The Citadel of Alba Iulia. Historical Buildings and Planning Arrangements*, Alba Iulia, Ed. Altip, 2006, p. 30.

În cazul Timișoarei, în textul de la paginile 105-106, este amintit asediul din anul 1552, când turcii, conduși de Mehmet Pașa, au ajuns sub zidurile orașului, la data de 24 iunie. Autorul insistă asupra numărului mare al turcilor (cifra avansată este de 100.000 !) și a armamentului acestora (70 de tunuri). Sigismund von Birken dovedește reale cunoștințe istorice, în momentul în care se raportează la alte două confruntări militare cu turcii, în zona Timișoarei: cea din 1463, în care au fost întâmpinați de oștile voievodului Transilvaniei, Ioan Pongrácz, venit în sprijinul regelui Ungariei, Matia Corvinul, și, mai apoi, confruntarea cu principele Sigismund Báthory din anul 1596.

O lucrare pe o temă similară a fost cea tipărită de Michele Luigi Muzio¹⁸: *La Sagra Lega contro la potenza Ottomana* (Napoli, 1692). Colecția albauliană nu deține lucrarea în sine,¹⁹ însă au fost achiziționate două gravuri care provin din volumul în discuție: *Stefanopoli in Transilvania*²⁰ (după p. 264) și *Claudiopoli in Transilvania*²¹ (după p. 274).

Se pare că editorul napoletan s-a „inspirat” din lucrarea²² de mare succes, cu același titlu, dar fără ilustrații, a cărei primă ediție a fost publicată de Simpliciano Bizozeri²³ în 1690, la Milano.

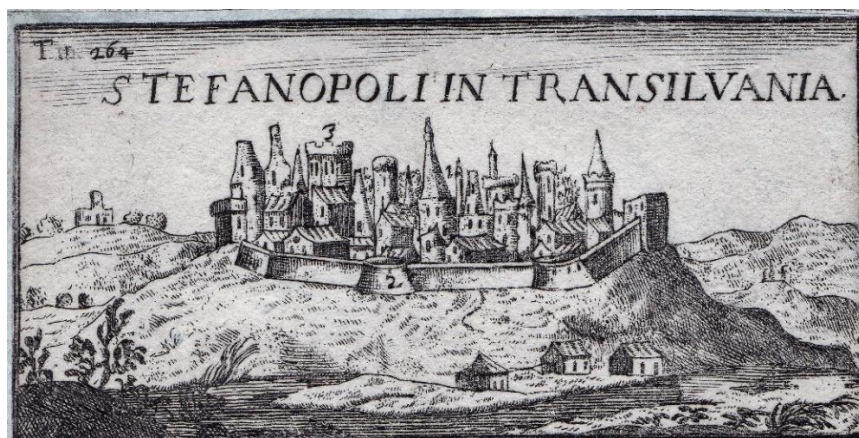

Fig. 7. Stefanopoli in Transilvania (Napoli, 1692).

¹⁸ Michele Luigi Muzio (mijlocul secolului XVII–1722) a fost tipograf și librar renumit, născut la Torino, dar care a lucrat la Napoli, în asociere cu Ludovico Cavallo, din 1685 până în 1686, iar apoi, din 1687, cu Domenico Antonio Parrino.

¹⁹ Un exemplar al lucrării se păstrează în colecția Bibliotecii Centrale Universitare „Lucian Blaga” Cluj-Napoca. A fost digitalizată și poate fi consultată online la adresele http://documente.bcuculuj.ro/web/bibdigit/patrimoniu/BCUCLUJ_FCS_RARESION466II_1.pdf (partea I a volumului I), http://documente.bcuculuj.ro/web/bibdigit/patrimoniu/BCUCLUJ_FCS_RARESION466I_2.pdf (partea a II-a a volumului I), http://documente.bcuculuj.ro/web/bibdigit/patrimoniu/BCUCLUJ_FCS_RARESION466II_1.pdf (partea I a volumului II) și http://documente.bcuculuj.ro/web/bibdigit/patrimoniu/BCUCLUJ_FCS_RARESION466II_2.pdf (partea a II-a a volumului II), consultate în 2 noiembrie 2020.

²⁰ CF 6807.

²¹ CF 6806.

²² *La Sagra Lega contro la potenza ottomana. Successi delle armi imperiali, polacche, venete e moscovite. Rotte e disfatte di eserciti de' Turchi, Trattari e ribelli, assedi e prese di città, piazze e castelli, acquivisti di provincie e sollevazioni nella monarchia Ottomana, origine della ribellione degli Vngari, con tutti gli accidenti successivamente sopraggiunti, dall' anno 1683 sino al fine de 1689.* Racconti veridici brevemente descritti da Don Simpliciano Bizozeri, Barnabita Milanese, in Milano, 1690.

²³ Simpliciano Bizozeri (1642–1704) a fost milanez care a intrat în Ordinul Barnabiților, la Monza (Milano), la vârsta de 15 ani. Și-a finalizat studiile la Piacenza, Macerata și Sanseverino, iar la 22 de ani era deja preot. A fost predicator, însă puținele informații biografice îl prezintă ca pe un cărturar și scriitor, care a încercat mai multe genuri literare.

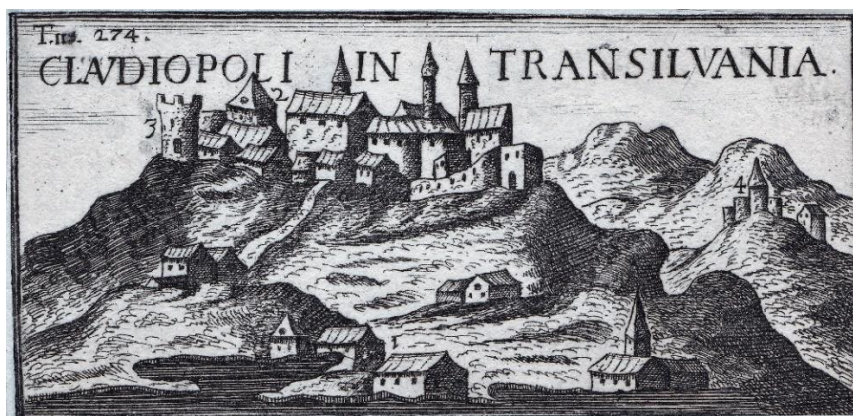

Fig. 8. Claudiopoli in Transilvania (Napoli, 1692).

Ambele imagini din colecția Muzeului se raportează la modul de redare al unor așezări medievale, înconjurată de ziduri cu turnuri, puține elemente fiind recognoscibile. Și în acest caz, autorii apelează la scurte descrieri ale orașelor; la pagina 274, regăsim Brașovul, căruia îi sunt amintite și celelalte denumiri utilizate în epocă: Chronstadt, Brassovia și Stefanopoli, un oraș cu ziduri puternice și cu multe turnuri. Este amintită și academia tuturor științelor (!) și o faimoasă bibliotecă, acestea din urmă nu pot fi altele decât ctitoriile umanistului transilvănean Johannes Honterus. Apoi găsim o relatare despre Cluj (Clausemburg sau Claudiopoli în text), așezat în proximitatea Someșului, cu ziduri nu foarte bune, și dominat de coline din trei părți. Prezentarea continuă cu alte localități din Transilvania (Sibiu, Deva, Aiud, Făgăraș, Gurghiu, Hațeg, Baia de Criș, Cetatea de Baltă, Chioar, Odorheiu Secuiesc, Mediaș, Sebeș, Baia Mare, Târgu Mureș, Bistrița etc.), însă de ilustrații mai beneficiază doar Lipova (Lippa, T II. 140) și Sibiu (*Cibinio o Zeben in Transilvania*, TII. 274). Este foarte probabil că exista și un al treilea volum (cel puțin) al lucrării tipărite la Napoli (posibil să fi fost chiar patru volume), pentru că, la Biblioteca Academiei Române, se păstrează două vederi, realizate în același stil cu cele discutate mai sus, reprezentând Târgoviște (*Tarvis nella Valachia*, T.III. 56) și Suceava (*Soczowa nella Moldavia*, T.III.191)²⁴.

O gravură deosebită, cu scenă dublă, este cea intitulată *Les transilvains soumis*, imprimată la Augsburg, spre sfârșitul secolului al XVII-lea²⁵. Piesa face parte dintr-un set de gravuri, reunite sub titlul *Les Actions Glorieuses de S.A.S. Charles Duc de Lorraine &c. en Hongrie, Transylvanie, &c.*, apărute la Augsburg, spre sfârșitul secolului al XVII-lea. Lucrarea reprezintă un elogiu adus victoriei împotriva turcilor, scenele gravate poartă titluri ca: *Trecerea Pădurii Negre*, *Înfrângerea turcilor lângă Viena*, *Asediul Budei*, *Asediul Vișegradului* (titlurile sunt în limba franceză). Mapa, de format mare, în 2°, conține în total 18 file cu gravuri, inclusiv planul Vienei și al cetății Buda.

²⁴ Acest subiect, precum și lucrările publicate de Michele Luigi Muzio și Simpliciano Bizozzeri, fac obiectul unor cercetări separate, aflate deocamdată în curs de elaborare.

²⁵ CF 6798. Gheorghe Fleșer, *Cetatea Alba Iulia...*, p. 31 oferă o altă variantă a gravurii, cu datarea 1699. Vezi și Gheorghe Fleșer, Mircea Sabău Tătar, *op. cit.*, p. 272.

Fig. 9. Detaliu Weissenburg (Alba Iulia).

În numerotarea originală a mapei amintite, această gravură purta numărul 12, având dimensiunile de 41,5 x 21,2 cm, iar imaginea propriu-zisă este de 21,5 x 17 cm. Sunt cunoscute mai multe variante ale gravurii: unele, în care apare doar numele lui Sébastien Le Clerc, și varianta achiziționată de Muzeul albaulian, pe care apar și numele lui Jeremias Wolff și al Johannei Sibilla Kräus (sau Küsel).

În ceea ce îl privește pe Sébastien Le Clerc (1637-1714), informațiile disponibile ne arată că a fost un gravor talentat, care a lucrat și pentru regele Franței, Ludovic al XIV-lea; în cazul de față, el este autorul desenului. Johanna Sibilla Kräus (sau Küsel) (1650-1717) a fost una dintre primele femei gravor; ea și-a desfășurat activitatea în orașul natal, Augsburg. Cel de-al treilea personaj, menționat pe gravură, este Jeremias Wolff (1663-1724), cunoscut atât pentru activitatea de gravor, cât și pentru cea de editor de carte, la Augsburg; a fost autorul unor gravuri care înfățișează faptele de arme ale lui Eugeniu de Savoia.

Revenind la gravura aflată în colecția de la Alba Iulia, aceasta propune două planuri: planul principal prezintă, în partea stângă, un cort decorat cu Crucea de Lorena, sub care ducele Carol primește, de la nobilii ardeleni, cheile cetăților Transilvaniei, referire directă la primul punct al Tratatului de la Blaj, din 1687. Pe fundal, sunt trupele imperiale și imaginile a trei dintre cetățile care urmau să găzduiască peste iarnă aceste trupe. În câmpul superior, într-un cartuș, flancată de trofee de război și steaguri, este reprezentarea cetății Alba Iulia, denumită în gravură *Weissenburg*. Elementele arhitecturale prezente în gravură sunt rodul imaginației lui Le Clerc și a gravorului, astfel că apar o serie de elemente asemănătoare moscheilor și minaretelor.

Din secolul al XVIII-lea datează o imagine care a fost reluată și republicată în cărțile din epocă: este vorba despre ilustrația care prezintă Catedrala Sfânta Treime de la Blaj, cu titlul „Mănăstirea de la Blaj”, opera gravorului Vlaicu, databilă în jurul anului 1751²⁶. Imaginea a fost gravată pentru prima dată pe versoul foi de titlu a *Ceaslovului*, tipărit în anul 1751, fiind ulterior reluată de gravorul și tipograful Vlaicu în alte cărți, imprimate de el la

²⁶ Asupra datării și reutilizării gravurii, în mai multe cărți tipărite la Blaj, în secolul al XVIII-lea, vezi Cornel Tatai-Baltă, *Gravorii în lemn de la Blaj*, Blaj, Ed. Eventus, 1995, p. 49-54.

Blaj, în perioada de la mijlocul secolului al XVIII-lea²⁷. În colecția de carte veche a Muzeului albaulian se păstrează un *Strastnic* tipărit în anul 1753²⁸, pe versoul foii de titlu păstrându-se gravura amintită. Volumul, de format mare, în 2° (32 x 20,5 cm), conține [2] f. + 179 p. și are o legătură realizată din scoarțe de lemn, îmbrăcate în piele; coperta față este ornamentată cu un chenar liniar simplu, în câmpul central este plasat un crucifix realizat din elemente florale; pe coperta spate este trasat doar chenarul liniar. Sunt vizibile urmele unor încuietori. Din punctul de vedere al stării de conservare, se constată lipsuri ale învelitorii din piele, urme ale unui atac xilofag, lipsa cotorului, copertile sunt parțial desprinse de blocul cărții, file franjurate, hârtie fragilizată, pete de uumezeală, pete de ceară.

Fig. 10. Les transilvains soumis (Augsburg, sfârșitul secolului al XVII-lea).

²⁷ *Ibidem*. Vezi și Eva Mârza, Florin Bogdan (coord.), *Repertoriul tipografilor, gravorilor, patronilor, editorilor cărților românești (1508-1830)*, ediția a II-a, Sibiu, Ed. Astra Museum – Techno Media, 2013, p. 294-295.

²⁸ Ion Bianu, Nerva Hodoș, Dan Simonescu, *Bibliografia Românească Veche (1508-1830)*, vol. IV, București, 1944, nr. 290, p. 245. Cota: CVR 624.

Fig. 11. Vlaiicu, Mănăstirea de la Blaj (Strastnic, 1753).

Ultima imagine discutată aici, foarte probabil o creație locală, este o matriță cu imaginea cetății de la Alba Iulia²⁹. Piesa, de aramă, cu dimensiunile de 30 x 15,5 cm, este destul de bine cunoscută în bibliografia de specialitate³⁰. Deși semnată *Dorttmundt* (?), nu este exclus ca piesa să fi fost executată într-un atelier local, asta deși la Alba Iulia nu a mai funcționat o tipografie de la sfârșitul secolului al XVIII-lea³¹.

În gravură regăsim denumirea orașului în varianta germană (*Carlsburg*), flancată de însemnele breslelor care funcționau la Alba Iulia, în momentul respectiv: dulgheri, lăcătuși, șelari, armurieri, ceasornicari, olari sau tâmplari. Ansamblul cuprinde atât orașul, cât și cetatea aflată în plan secund. Prezența însemnelor de breaslă pe gravură a dus la concluzia că a fost utilizată, probabil, pentru a fi imprimată pe diplome de breaslă³². Nu doar aspectul reprezentării urbane și detaliile menționate, dar, mai ales, analogia cu astfel de documente

²⁹ F. 999.

³⁰ Vezi nota 2 a prezentului studiu.

³¹ Despre ultimele momente de activitate tipografică la Alba Iulia, în perioada veche a tiparului, vezi Doina Hendre Biro, *Activitatea tipografiei episcopale în documente de arhivă și cărți ale Bibliotecii Batthyaneum. Addenda la istoria fundației episcopului Ignác Batthyány (1741-1798). Pars prima*, în „Apulum”. Series Historia & Patrimonium. Supplementum, LVI, 2019, p. 117-138, Doina Hendre Biro, *Activitatea tipografiei episcopale în documentele de arhivă și cărțile Bibliotecii Batthyaneum, raportată la proiectele Societății Litteraria Asiduorum. Pars secunda*, în „Petru Maior și prietenii”, III, 2020, p. 35-52, și Florin Bogdan, *Tipăritu-s-au în Ardeal, în cetatea Belgradului. 450 de ani de la tipărirea primei cărți la Alba Iulia*, Sibiu-Cluj-Napoca, Ed. Armanis-Mega, 2017, *passim*.

³² Gheorghe Fleșer, *Cetatea Alba Iulia...*, p. 33.

contemporane, întăresc această opinie.

Fig. 12.– Gravură cetatea Alba Iulia (secolul al XIX-lea).

Deși nu sunt numeroase, vederile orașelor din Transilvania, Banat și Crișana, păstrate fie în volume de carte veche, fie ca foi volante sau gravuri de sine stătătoare, completează în mod fericit colecția Muzeului Național al Unirii Alba Iulia.

Numărul în creștere al gravurilor are strânsă legătură cu politica de achiziții a instituției albaiulienene, mare parte a pieselor descrise în studiul de față fiind achiziționate recent. Alături de hărți și portrete ale unor personaje istorice, vederile orașelor nu au doar calitatea de piesă muzeală/de artă, ci și aceea de document istoric, întrucât permit urmărirea evoluției urbanistice a unor așezări.

VIEWS OF THE CITIES FROM THE ROMANIAN PRINCIPALITIES IN THE COLLECTIONS OF THE NATIONAL MUSEUM OF UNIFICATION ALBA IULIA (XVIITH-XIXTH CENTURIES)

Texts accompanied by images were in high demand ever since the XVIth-XVIIth centuries mainly due to people's curiosity: the image might have been a substitute for travel, allowing visualisation of some places. In the collections of the National Museum of Unification Alba Iulia are found several representations – preserved both in old books but also stand-alone engravings - of some cities from the Romanian area: Alba Iulia, Blaj, Cluj-Napoca, Brașov, Târgoviște, Oradea or Timișoara.

List of illustrations

- Fig. 1. Hieronymus Ortelius, *Chronologia oder historische Beschreibung...*, Nuremberg, 1603-1604, Târgoviște battle.
- Fig. 2. Hieronymus Ortelius, *Chronologia oder historische Beschreibung...*, Nuremberg, 1603-1604, Timișoara battle.
- Fig. 3. Hieronymus Ortelius, *Chronologia oder historische Beschreibung...*, Nuremberg, 1603-1604, Oradea battle.
- Fig. 4. Sigismund von Birken, *L'Origine del Danubio*, Nuremberg & Bologna, 1684, Oradea.
- Fig. 5. Sigismund von Birken, *L'Origine del Danubio*, Nuremberg & Bologna, 1684, Alba Iulia.
- Fig. 6. Sigismund von Birken, *L'Origine del Danubio*, Nuremberg & Bologna, 1684, Timișoara.
- Fig. 7. Stefanopoli in Transilvania (Neaples, 1692).
- Fig. 8. Claudiopoli in Transilvania (Neaples, 1692).
- Fig. 9. Detail Weissenburg (Alba Iulia).
- Fig. 10. Les transilvains soumis (Augsburg, end of XVIIth century).
- Fig. 11. Vlaicu, Blaj Monastery (Passional, 1753).
- Fig. 12. Engraving Alba Iulia fortress (XIXth century).